

LES TRANSFORMACIONS NECESSÀRIES PER DINAMITZAR EL MERCAT LABORAL FRENADES PEL CERCLE VICIÓS D'AUSTERITAT, ATUR, I MÉS AUSTERITAT

El gruix del contingut del número 10 de Panorama Sociolaboral GADESO (PSG) el constitueix la lectura comentada dels informes i estudis que s'han publicat sobre el mercat laboral des del tancament del núm. 9 fins a la finalització de la recollida d'informes per fer-ne aquest. Hi trobareu, com és habitual i en la mesura que ens ha estat possible, atenció especial a tot allò publicat referent a les Illes Balears.*

Des de la Fundació Gadeso hem plantejat en reiterades ocasions la conveniència de compartir diagnòstic de la situació econòmica i social i, alhora, engegar polítiques de consens. La gravetat i prolongació de la crisi ho aconsella des de qualsevol punt de vista. És cert que –com ja plantejàvem al n.9 de PSG - cada vegada hi ha més veus, d'àmbits acadèmics i econòmics, que es pronuncien en la mateixa direcció. Malauradament, sembla que no hi ha cap possibilitat de redreçar la confrontació permanent. Ans al contrari -ja sigui per dogmatisme envers les polítiques d'austeritat, ja sigui per la manca d'autonomia del Govern d'Espanya en relació a les institucions europees i del Govern de les Illes Balears en relació al Govern Espanyol- des d'instàncies del Govern de les Illes Balears el que es fa és rompre tots els ponts (tancament del CES, inactivitat total entorn al compromès "Pacte per l'educació de les Illes Balears",...).

Sigui com sigui, des d'aquesta publicació insistim que per avaluar correctament la dinàmica de la crisi és imprescindible observar les tendències del mercat de treball. En aquest sentit hem de lamentar la molt provable pèrdua pels propers anys de dos informes cabdals: La Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat i l'Informe Econòmic i Social del CRE. Tanmateix, per molts silencis que s'imposin a la informació i a l'anàlisi, els problemes socials seguiran sent presents i, a més a més, qualsevol hipòtesi de sortida de la crisi sense un mercat laboral que distribueixi la riquesa i garanteixi la cohesió social, a més de ser una falsa sortida, provocaria una situació d'iniquitat indesitjable.

A PSG és habitual que, una vegada repassats els diversos informes, plantegem les nostres conclusions i propostes. A mode d'avançament direm que els plans de reducció accelerada dels dèficits públics estan creant un autèntic cercle viciós: amb més austeritat hi ha més atur, amb més atur hi ha més recessió i amb més recessió hi ha més atur...

1.- ELS INFORMES DE L'ANY 2011

En el darrer quadrimestre de l'any es publiquen, al manco fins aquest any, dos informes de gran importància per esbrinar què passà l'any anterior en els àmbits econòmics, del treball i de la societat de les Illes Balears. Ens referim a l'Informe anual del CRE i a la memòria de l'any del CES. Començarem aquest apartat de **PSG** per l'Informe [Econòmic i Social de les Illes Balears](#) del CRE (UIB-Sa Nostra) corresponent a l'any 2011.

Des de les primeres pàgines, el CRE ens planteja la necessitat d'un “*enfocament integral que, des de la globalitat, apel·la a la preservació dels grans conceptes i només sota el qual és possible abordar amb profunditat les normes estructurals que les Illes, com a sistema, necessitem dur a terme per acomplir amb èxit la transformació que afrontem des de les primeres mostres d'esgotament de la renda per càpita*”. És a dir, amb la crisi el diagnòsi anual es fa més complexe però, tot i aquesta complexitat i els canvis ràpids que es produeixen en època d'incertesa econòmica i social, el CRE emfatitza la necessitat d'identificar els punts crítics de la que considera imprescindible transformació regional.

Tenint en compte el caràcter eminentment sociolaboral de **PSG**, hem de mencionar dos capítols d'aquest informe: El dedicat al Treball i el referit al Capital humà i formació. En el primer d'ells (Capítol 4 del volum) és fa una descripció molt acurada de gairebé tots els aspectes del mercat laboral que ja són coneguts, donat que altres informes han anticipat els resultats. Però hi ha dos aspectes que val la pena anotar per la seva importància i novetat. “Desocupació: On és el sostre?” es demana el CRE. Després de recordar que l'any 2011 es tancà amb els màxims històrics de persones aturades inscrites al SOIB (98.087 en desembre) i de població aturada segons l'EPA (146.000 persones durant l'últim trimestre), contesta que **no hi ha cap previsió de sostre de desocupació**. L'altre aspecte a comentar es també una pregunta: Perquè és necessària la flexibilitat? es demana el CRE. Per justificar aquesta necessitat de flexibilitat en el mercat de treball (que no vol assimilar a precarietat) aporta dues dades claus: Per una banda, l'estirabot en el període recessiu del nombre d'empreses i de treballadors afectats per Expedients de Regulació d'Ocupació (a l'any 2011 va haver-hi un total de 328 EROs que pràcticament quintuplicaren els registrats quatre anys enrere), per una altra, **la baixa població balear assalariada amb Conveni Col·lectiu d'Empresa** (1,4% Illes Balears vs 7,7% mitjana estatal). Tanmateix són dues qüestions polèmiques ja que els EROs poden ser també elements de flexibilitat (expedients temporals, de reducció de jornada, de modificacions substancials de condicions de treball, etc.) i, la població assalariada coberta per negociació col·lectiva d'àmbit empresarial està directament relacionada amb el model empresarial (a més micro empresa, manco convenis col·lectius d'empresa).

Val a dir que el capítol 7 “Capital humà i formació” és clau per entendre el què està passant al mercat laboral illenc. Per raons d'espai, només deixarem anotades dues informacions: **Balears està a la cua del rànquing autonòmic en participació de la població en l'ensenyament no reglat i baixa el grau d'aprofitament del capital humà amb estudis superiors** (70% d'ocupats universitaris en 2011 vs 75,2% en

2010, passant en un any de la cinquena a la dotzena posició del rànquing autonòmic).

El segon informe que, fins ara, s'ha presentat en els mesos de setembre o octubre de cada any és la [Memòria del CES sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears](#) del Consell Econòmic i Social (CES). És costum que aquest document contingui el més complet anàlisi del nostre mercat de treball, i el que es correspon a l'any 2011 no és una excepció. Hi trobareu gairebé tot el que és útil saber sobre aquest particular. Per la nostra part consideram imprescindible ressaltar les següents informacions:

- La taxa de pobresa dels treballadors assalariats a les Balears se situa en el 16,4%, quan l'any 2005 era tan sols del 8% (Indicador de Laeken, UE).
- El percentatge de llars en que tots els membres en edat activa (de 18 a 59 anys) es troba sense ocupació és de 12,7% (Indicador de Laeken, UE).
- L'abandonament d'estudis entre joves de 18 a 24 anys durant l'any 2011 és del 25,8% (Indicador de Laeken, UE).
- L'any 2007, el percentatge de menors de 26 anys amb baix nivell educatiu fou del 80,9%, mentre que per a l'any 2011 ha estat del 68,3%.
- **L'Índex de Qualitat del Treball (IQT) és una singularitat que només trobam a la Memòria del CES. D'aquesta entrega cal ressaltar que en 2010 la posició de les Illes Balears ha empitjorat notablement respecte del 2009, en tots els escenaris possibles (base, tradicional i intermedi). La major pèrdua de posicions relatives del IQT s'ha produït en la dimensió de "Condicions del lloc de treball", alhora que les Balears continuen a la coa de l'Estat en la dimensió "Qualificació, habilitats i aprenentatge". També s'ha de destacar l'escalada de posicions en la dimensió sobre "Salaris i productivitat", en que les Illes passen de la setzena a la tretzena posició en el rànquing per CCAA.**
- **Baixa l'ocupació a jornada completa i puja el temps parcial.** En 2011 el nombre de persones ocupades a jornada completa és de 399.449, de manera que hi ha 13.559 ocupats menys que l'any 2010 (un 3,28% menys que l'any anterior). En canvi, pel que fa als ocupats a jornada parcial, hi ha un increment en relació amb l'any anterior del 6,5% de mitjana anual.
- **L'any 2011 l'atur de llarga durada representa un 27,8% sobre el total de persones aturades (més de deu punts percentuals que a l'any 2009). S'observa com gairebé el 25,6% de les persones en atur de llarga durada no posseeixen estudis o només tenen estudis primaris.**
- L'índex d'estacionalitat de l'ocupació laboral (% de variació de l'ocupació de juliol respecte a desembre) fou el següent: Formentera 134,8%, Eivissa 74,8%, Menorca 42,8% i Mallorca 28,2%.

2.- LA CONJUNTURA DE 2012

Encetam aquest apartat, amb un document de l'Associació de Grans Empreses de Treball Temporal (AGETT) titulat [Informe Regional del segon trimestre de 2012](#). Encara que aquest informe es limiti a una anàlisi de les dades de l'EPA per CC.AA., té l'interès de ser elaborat per una patronal que agrupa a empreses d'intermediació laboral. En qualsevol cas, ens ofereix algunes informacions d'interès més enllà del que ja s'ha dit sobre el mercat laboral balear del segon trimestre de 2012: **Creix l'ocupació per compte propi i Balears és la CA amb major taxa d'ocupació per a majors de 55 anys.**

Seguim amb l'[Informe de Conjuntura del segon quadrimestre](#) del Centre de Recerca Econòmica, CRE (UIB - SA NOSTRA"). El capítol de mercat laboral és pot resumir amb dos titulars " *El procés de deteriorament laboral continua a l'ombra del període de màxima activitat*" i "Contractació, poc volum i massa precarietat". Però el CRE aporta dues qüestions de cabdal importància: 1.- Els nous contractes signats a temps complet han seguit evolucionant a la baixa per cinquè trimestre consecutiu i alhora els contractes a temps parcial han mantingut la senda ascendent de la primera meitat de l'any, la qual cosa ha provocat que **la ràtio de parcialitat hagi ascendit al màxim de la seva sèrie històrica (40,4%)**. 2.- **La fugida del mercat laboral (formal?) illenc dels treballadors extracomunitaris segueix**, tal com posa de manifest que, al tancament del primer semestre, la participació laboral extracomunitària fos del -5,5%, mentre la comunitària era del -0,6%, i la nacional tenia un creixement del 5,4%.

Per un altra costat el [Butlletí de Conjuntura Econòmica](#) de novembre 2012, que publica la Vicepresidència Econòmica, de Promoció Empresarial i d'Ocupació del Govern, admet que les tensions financeres que afecten a Europa es traslladen al mercat laboral del qual empitjoren tots els indicadors del segon trimestre. Val a dir que, referint-se a Balears, l'informe governamental destaca que en relació al segon trimestre de 2012, la població activa puja en un 3%, i l'ocupada ho fa en un 0,9%. Tot i això, no pot minimitzar la dada més rellevant: **La població aturada és de 130.100 persones, amb un 12,6% de pujada interanual.**

Tradicionalment aquest informe ens proporciona algunes informacions claus sobre un dels aspectes més importants del mercat laboral com és el cost de la ma d'obra. En aquest sentit s'ha de deixar apuntat que, en el segon trimestre de 2012, el **cost laboral balear per hora efectiva es quantifica en 17,2 € de mitjana (variació interanual del -3,6%), acumulant tres trimestres consecutius a la baixa, situant a les Illes Balears com a la CA amb el descens interanual més important**. Per un altra costat, fins el mes de setembre l'increment salarial, pactat en conveni, es situava a les illes en 0,7% (1,3% a Espanya).

Per tenir una visió més acurada de conjuntura –i cronològicament més pròxima- val la pena observar els documents [Anàlisi AGETT del Mercado Laboral EPA Tercer Trimestre de 2012](#) que ofereix una visió panoràmica de l'Estat Espanyol; i una altra, exclusivament balear, la teniu al número 33 [Claus per entendre el mercat laboral](#). En ambdós casos es posa èmfasi en el **rècord de persones aturades (5.778.100 a Espanya, 122.600 a Balears), les preocupants taxes d'atur (25,02% a Espanya i**

19,47% a les Illes Balears), l'augment de l'atur de llarga durada i el nombre de llars amb tots els seus membres actius en atur.

Acabam aquest apartat de conjuntura amb dos informes dels darrers mesos que ens permeten tenir una molt bona referència de la situació, més propera en el temps, del mercat laboral illenc. En aquest sentit val a dir que, allò que resulta més rellevant dels [indicadors Infojobs del mercat de treball](#) del mes de setembre i de l'[anàlisi](#) que d'ells fa la pròpia empresa d'intermediació laboral és que les **Illes Balears es mantenen com el territori amb més capacitat d'atracció de persones d'altres CCAA en recerca de treball**. Pel que fa al document de CCOO [Apunts del mercat de treball](#) inclou una detallada exposició de les dades d'ocupació, atur registrat i contractació a les Illes Balears corresponents al mes d'octubre de 2012. Un del temes a destacar és que **la baixada anual en el nombre d'afiliacions continua afectant la població estrangera no comunitària i la població espanyola, mentre que puja l'afiliació estrangera comunitària**.

3. INFORMES MONOGRÀFICS

Tot i que amb dades de 2011, el *Servicio Público de Empleo Estatal* (l'antic INEM) ha publicat un interessantíssim informe titulat [Mercado de Trabajo de los Jóvenes](#) que conté dades prou rellevants. N'anota'm algunes: Des de l'any 2007 es produeix una caiguda d'afiliacions a la Seguretat Social dels joves (el període 2001-2011 es produeix un descens en l'afiliació del 41,84%, molt per sobre de la que es dona per al total d'afiliats, que és del 14,97%). **Un de cada deu aturats menors de 30 anys és aturat de llarga durada**, és a dir amb més de 365 dies en demanda d'ocupació. **El 83% dels joves aturats tenen un nivell formatiu de batxillerat o inferior, i solament el 6% tenen estudis universitaris**.

Per acabar aqueta secció cal fer referència a un informe de l'OTIB sobre la [Sinistralitat Laboral a Balears](#) que, com no pot ser d'una altra manera, reflexa una baixada de l'índex d'incidència associat a la baixada de l'activitat al sector amb més sinistralitat: la construcció.

4.- INFORMES SECTORIALS

És habitual que **PSG** comenci aquest apartat amb informes de turisme. Els més recents d'Exceltur [Barómetro de la rentabilidad y el empleo de los destinos turísticos españoles. Verano \(julio - septiembre\) 2012](#), del seu [annex](#) i del [Perspectivas turísticas. Balance empresarial del verano \(tercer trimestre de 2012\) y perspectivas para el cuarto trimestre y el conjunto del año 2012](#) es poden extreure aquestes conclusions com a principals: **El sector turístic (al conjunt d'Espanya) manté durant l'estiu de 2012 la seva empenta com a primer sector exportador espanyol** (+1,1% d'ingressos reals) i amb dades a setembre sosté la seva ocupació, gràcies a la major afluència i despesa dels estrangers en bona part atribuïble a l'augment del mercat rus i a nous desviaments de turistes per la inestabilitat a Egipte i al Mediterrani oriental. Pel que fa referència a **Balears, està entre les CCAA grans destinacions guanyadores de l'estiu**. La major recuperació de la rendibilitat empresarial durant l'estiu s'ha concentrat a la illa de Mallorca, i molt especialment en destinacions com ara Muro (variació de l'ocupació laboral turística (VOLT) d'un +5,5%), Alcúdia (VOLT +7,3%) i Calvià (VOLT +4,6%) i l' illa d'Eivissa, on a Vila hi ha una VOLT del +6,3%.

Acabarem el bloc d'informes sectorials amb un d'Infojobs titulat [Tendencias laborales en el sector TIC](#). Ens troben davant un document que analitza l'evolució del sector TIC espanyol durant el període 2008 – 2010 i avança algunes dades rellevants de 2011. Ho fa principalment analitzant la base de dades dels seus usuaris (cal recordar que Infojobs és una empresa privada d'intermediació laboral). En aquest sentit és interessant anotar que Balears tingué un fort descens entre 2008 i 2009 (de 72 empreses passà a 54, és a dir un -25,0%) i després es va estabilitzar en aquest nombre. Tanmateix **l'any 2009, a Balears les empreses del sector TIC amb assalariats tot just arribava al 2,2% del total d'Espanya**.

5.- PERSPECTIVES

A **PSG** donam molta importància a la literatura sobre perspectives de futur del mercat laboral en general i, molt particularment, de l'illenc. En aquesta ocasió els estudis que comentarem fan referència a anàlisis de l'àmbit estatal però, en tots els casos, ens donen pistes dels trets de futur del mercat laboral balear.

Per una banda [Los perfiles de la Oferta de Empleo](#) del *Observatorio de las Ocupaciones del Servicio Público de Empleo Estatal* (SPEP), ens indica **que les empreses, a l'hora de oferir llocs de treball, han passat de demandar una competència genèrica a una més especialitzada i amb més formació**. De fet, segons l'informe que comentem, cada vegada és més habitual veure ofertes d'ocupació que es dirigeixen a candidats que hagin ampliat la seva formació amb un postgrau, una especialitat, etc. Alhora, ens alerta de que **l'exigència de competències en idiomes no només segueix estant molt present, sinó que en moltes ocupacions es presumeix**, es dona per suposada; alguna cosa similar es podria dir de la "informàtica" al nivell d'usuari. En matèria d'idiomes val a dir que

s'aprecia una tendència al fet de que un segon o tercer idioma aporten valor afegit a les persones demandants d'ocupació.

Per una altra banda, aquest [estudi d'opinió sobre el mercat laboral 2012](#) elaborat per *Infojobs* es una enquesta que ens dóna interessants tendències del tarannà del mercat laboral que, al nostre parer, són perfectament aplicables al cas balear. A tall de exemple: El 43,7% dels treballadors pateixen pel seu lloc de treball. Els empleats més pessimistes són els majors de 55 anys: un 55,7% consideren que tenen una alta possibilitat de perdre el seu lloc de feina. Per contra, els entrevistats que formen part dels consells d'administració són els que consideren el seu lloc de treball més segur (28%), és a dir **la crisi provoca noves desigualtats al sí del mercat laboral**.

Acabam amb un suggerent document de l'empresa de gestió de recursos humans ADECCO titulat [Futuros Empleos: cómo trabajaremos en la Europa del Futuro](#). En qualsevol cas les previsions del mercat laboral en 2020 ens semblen molt llunyanes i, al nostre parer, hi ha transformacions que ja s'han iniciat amb la crisi i, del com se'n surti, dependrà el futur del treball com un element de cohesió social.

6 .- INFORME RECOMANAT

En els darrers números de **PSG** incloem aquest apartat en el que recomanem la lectura d'un informe d'àmbit estatal, europeu o internacional que tingui relació directa o indirecta amb el món laboral i que, per les raons que siguin, no s'ha inclòs en els apartats anteriors d'aquesta publicació.

En aquesta ocasió vos en suggerim un document de la Fundación Primero de Mayo: [La crisis económica y sus efectos sobre el empleo](#). Un informe de notable interès que analitza, amb una visió polièdrica, els efectes de la crisi sobre l'estructura empresarial i l'ocupació laboral.

7.- CONCLUSIONS I OPINIÓ DE LA FUNDACIÓ GADESO

A partir de la informació recopilada en aquest número de **Panorama Sociolaboral GADESO** és pot afirmar que no s'albiren millores quantitatives ni qualitatives del mercat laboral illenc. És escaient la pregunta "Desocupació: On és el sostre?" però ningú és capaç de donar una contestació, ni tan sols aproximativa. En qualsevol cas, les previsions dels organismes internacionals i nacionals són pessimistes. Tal com ja posava de manifest en el mes de juliol passat un [informe](#) de l'Institut Internacional d'Estudis Laborals de l'OIT, per afrontar l'actual crisi calen "**plans fiscals realistes de suport a la creació de llocs de treball al mateix temps que es compleixen els objectius de dèficit a mitjà termini**".

Però la pràctica política és ben diferent i **els plans de reducció accelerada dels dèficits públics estan creant un autèntic cercle viciós: amb més austeritat hi ha més atur, amb més atur hi ha més recessió, i amb més recessió hi ha més atur...** i així fins a no se sap a on.

Aquesta dinàmica té conseqüències desastroses a un mercat laboral regional fràgil (per la seva insularitat i doble insularitat i per una altíssima especialització en serveis) com el de les Balears. En l'anterior **PSG** ja advertíem de que el major risc que tenim és que, segons com s'abordin els problemes conjunturals del nostre mercat laboral, poden agreujat els estructurals. Entre aquests problemes estructurals el més important tal vegada sigui la confirmació **d'escenaris de creixement del nombre de turistes sense un creixement de l'ocupació laboral**, a la qual ens hem referit en anteriors ocasions.

Tanmateix, amb la informació d'aquest **PSG** hem d'incorporar, amb força tres escenaris:

1. Una precarització (no flexibilització) del mercat laboral amb un gran contingent de persones amb relacions laborals a temps parcial no desitjades i de Treballadors Autònoms Econòmicament Dependents (TRADE). El problema és que aquests canvis a les relacions laborals no van associats a canvis en el model de creixement, ni a la forma de produir o de prestar serveis, ni molt manco a una estratègia de repartiment del treball realment existent. Ans al contrari, sembla obeir a una regularització a la baixa dels costos laborals. La crisi pot desmentir aquella idea segons la qual les Illes Balears no podien competir per la via d' abaratir els costos laborals.
2. L'atur de llarga durada, l'increment del nombre de llars amb tots els seus membres actius en atur, el fracàs en la requalificació per una nova ocupació laboral d'un gran contingent de mà d'obra desocupada procedent del sector de la construcció, entre d'altres fenòmens, han provocat que apareixen amb força símptomes de descohesió social que, amb les actuals polítiques de retallades, només poden agreujar-se.

3. Amb la combinació dels escenaris descrits (creixement del nombre de turistes sense creixement d'ocupació laboral, nova precarització no flexible del mercat laboral i símptomes de descohesió social) s'està produint un important malbaratament del capital humà de les Illes Balears. Tot i que segur que les dificultats d'entrada i permanència en el mercat de treball illenc estan prolongant la permanència i, alhora, provocant el retorn al sistema educatiu de moltes persones joves, no podem oblidar que Balears està molt mal posicionada en el rànquing autonòmic en participació de la població a la formació continua i que té un baix grau d'aprofitament del capital humà amb estudis superiors. Aquests antecedents, combinats amb les actuals polítiques d'austeritat en general i amb l'absència de Polítiques Actives d'Ocupació en particular, difícilment situaran a la població laboral illenca en condicions d'assolir els requeriments formatius i d'habilitats que els perfils laborals requeriran a curt termini.

En definitiva, la dimensió de la crisi i dels problemes provocats ens impulsa a perseverar –cada cop amb menys esperança- en el suggeriment de practicar una política de pacte. Els reptes per a superar-la són de tal magnitud que, si més no, requereixen acords polítics, socials i econòmics, al manco en alguns aspectes, com ara, Pla d'Ocupació de les Illes Balears, Pacte Educatiu, Política Turística, Serveis Socials i lluita contra l'exclusió social.

Una publicació de la Fundació Gadeso

www.gadeso.org